

Opracowanie: Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Lokalnej CAL,
Warszawa

OD POLSKO-UKRAIŃSKIEGO CENTRUM WOLSKA DO WOLSKIEJ MOZAIKI

*W ramach projektu: Open to your communities – Impacts of developing
community-based approach in the field of public services, Erasmus +*

Autorzy:

prof. Bohdan Skrzypczak, Paweł Jordan, Joanna Abramowicz

Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

Drogi Czytelniku,

Czytasz publikację, która jest wynikiem trzyletniej współpracy międzynarodowej wspieranej przez Unię Europejską; współpracy trzech renomowanych organizacji z Czech, Węgier i Polski.

Centrum Rozwoju Opieki nad Zdrowiem Psychicznym (CMHCD) w Republice Czeskiej założyło Szkołę Zdrowienia i wspiera osoby powracające do zdrowia po chorobie psychicznej oraz ich bliskich, a także aktywnie uczestniczy w rozwoju profesjonalnego wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Węgierskie Stowarzyszenie Deweloperów Społeczności Lokalnych (HACD) jest krajową organizacją non-profit zajmującą się różnymi rodzajami tematów związanych z rozwojem społeczności lokalnych i współtworzeniem rozwiązań lokalnych problemów, w tym inicjowaniem i ulepszaniem usług opartych na społeczności. We współpracy z Subregionalnym Centrum Podstawowych Usług Społecznych Szatmári, HACD opracowało know-how w zakresie przekształcania usług opieki dziennej dla osób starszych w usługi środowiskowe.

Stowarzyszenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL jest ogólnopolską organizacją, która od ponad 20 lat wspiera metodologię społeczności lokalnych w Polsce. W partnerstwie z Wolskim Centrum Kultury w Warszawie wspólnie wypracowano nowe podejście polegające na włączeniu społeczności, a w szczególności grup szczególnie wrażliwych (np. migrantów, uchodźców, osób chorych psychicznie i innych) we współtworzenie działań i usług domu kultury. Stworzono i rozwinięto miejsce dla społeczności, a zwłaszcza grup wrażliwych - Wolską Mozaikę. Podstawą tych inicjatyw jest pojęcie kultury włączającej i idea społecznego domu kultury.

Chociaż każda organizacja koncentruje się na różnych grupach docelowych poszukujących pomocy publicznej¹, nadal łączy je wspólne podejście do oferowania wsparcia. Jest to integracja osób w trudnej sytuacji życiowej ze społecznością oraz wspieranie mieszkańców społeczności w akceptowaniu i rozumieniu osób znajdujących się w trudnej sytuacji.

Możliwość wspólnego opracowania i dostosowania odpowiedniego podejścia metodologicznego (*Recovery College*) została zapewniona przez projekt *"Open to your communities - Impacts of developing community-based approach in the field of public services"*, wspierany przez projekt Unii Europejskiej Erasmus +.

Połączenie aspektów różnych grup docelowych / uczestników i różnych typów organizacji wydawało się sporym wyzwaniem, ale w trakcie procesu projektowego znaleźliśmy i ujawniliśmy wspaniałe możliwości wzajemnego uczenia się i wsparcia oraz doświadczyliśmy wspaniałych przykładów synergii.

Nasze doświadczenie pokazało również, że nie jest to łatwe i może zająć dłuższy czas, zanim dana usługa zacznie działać w oparciu o społeczność. Podczas procesu transformacji stanęliśmy przed wieloma pytaniami i praktycznymi wyzwaniami. Czy osoby z chorobami psychicznymi mają takie same potrzeby jak uchodźcy lub osoby starsze? Jak praktyczna jest lub może być nasza pomoc? Jakie są realne możliwości (finansowe, przestrzenne...) udzielania pomocy? Jakie są najlepsze praktyki angażowania użytkowników usług we współtworzenie? Jak możemy zmotywować interesariuszy (użytkowników usług, członków społeczności, profesjonalistów) do aktywnego udziału w procesie transformacji?

To tylko przykłady pytań, które zadawaliśmy sobie jako zespół wdrażający projekt. Było ich znacznie więcej. Podczas opracowywania tej broszury doszliśmy do wniosku, że po prostu nie jest możliwe stworzenie czegoś w rodzaju "natychmiastowej książki kucharskiej", która byłaby dobra dla każdego rodzaju instytucji i każdego rodzaju usług.

¹ Znaczenie pojęcia "usługa publiczna" różni się w zależności od kraju. Na temat rozumienia tego terminu przez poszczególne zespoły, patrz studia przypadków napisane o procesach wdrożonych w ramach projektu *"Open to your communities"* (opublikowane na stronach internetowych trzech organizacji).

Skupiliśmy się więc na podstawowych wartościach. Rzeczy, które łączyły trzy organizacje i naprawdę miały znaczenie. Od czego nie chcieliśmy i nie chcemy odchodzić:

- Jeśli nasza usługa ma być użyteczna, musimy ją współtworzyć z tymi, dla których jest przeznaczona. Koprodukcja.
- Chcemy, aby ludzie (pracownicy, wolontariusze i użytkownicy) czuli się komfortowo w naszym serwisie. Przyjazność.
- Jesteśmy na tej samej łodzi. Dzielenie się osobistymi doświadczeniami jest naturalnym narzędziem pomocy.
- Chcielibyśmy przybliżyć usługi publiczne członkom lokalnej społeczności.

Materiały informacyjne opracowane przez trzy uczestniczące organizacje zostały przetłumaczone na każdy z języków narodowych (czeski, węgierski, polski) oraz na język angielski. Można je znaleźć na stronach internetowych CMHCD, HACD i CAL.

W duchu współtworzenia, profesjonalne zespoły z zadowoleniem przyjmują wszelkie informacje zwrotne i dalsze pytania lub uwagi.

Październik 2023 r.

Petra Kubinová

CMHCD

kubinova@cmhcd.cz

Gabriella Farkas

HACD

farkas.gabriella@kofe.hu

Paweł Jordan

CAL

pawelj@boris.org.pl

SPOŁECZNY DOM KULTURY – JAK REALIZOWAĆ USŁUGI KULTURALNE ZE SPOŁECZNOŚCIOAMI I GRUPAMI WRAŻLIWYMI	4
WSTĘP	4
KULTURA I SPOŁECZEŃSTWO W CZASACH RÓŻNORODNOŚCI	5
<i>Rozwój inkluzywny jako współczesne wyzwanie cywilizacyjne</i>	6
<i>Różnorodność i jej wymiary</i>	6
<i>Kapitał społeczny</i>	8
<i>Inkluzywna kultura – nowy wymiar aktywności społeczno-kulturalnej</i>	8
<i>odwieczna debata - elitarna czy popularna</i>	9
<i>nowe pola kultury</i>	9
<i>aktywności instytucjonalne vs aktywności niesformalizowane</i>	10
<i>zewnątrzne i wewnętrzne przejawy kultury</i>	11
<i>usługi publiczne wchodzą do kultury</i>	11
METODYKA PRACY Z GRUPAMI WRAŻLIWYMI W DOMU KULTURY	14
<i>Grupy wrażliwe</i>	14
<i>Koprodukcja usług publicznych</i>	15
<i>Settlement jako inspiracja historyczna</i>	17
<i>Tworzenie Miejsca</i>	19
<i>Relacje ze społecznością lokalną</i>	19
<i>Mobilizowanie i organizowanie zasobów instytucjonalnych</i>	19
<i>Budowanie społeczności</i>	19
<i>Powstaje Mozaika - nowa forma organizacyjno-programowa</i>	22
MODEL SPOŁECZNEGO DOMU KULTURY	22
<i>Główni odbiorcy modelu</i>	23
<i>Wartości stojące za modelem Społecznego Domu Kultury:</i>	23
<i>Działania „od góry”</i>	23
<i>Rada Programowa</i>	23
<i>Zbieranie potrzeb mieszkańców i uwzględnianie ich w bieżącej działalności domu kultury</i>	24
<i>Działania „od dołu”</i>	27
<i>Wspieranie mieszkańców w zmianie rzeczywistości poza domem kultury</i>	31
<i>Otwieranie się na grupy wrażliwe</i>	33
<i>Udostępnianie zasobów domów kultury zorganizowanym grupom mieszkańców</i>	36
<i>Ekspertyckie wsparcie innych instytucji w planowaniu/realizowaniu działań „od dołu” charakterystycznych dla Społecznego Domu Kultury</i>	36

WSTĘP

Stowarzyszenie CAL od momentu powstania w 2000 r. zajmuje się rozwojem metodyki pracy środowiskowej w Polsce. W tym obszarze zajmowaliśmy się zarówno pracą ze społecznościami terytorialnymi (sąsiedzkimi) jak i tzw. społecznościami kategoriałnymi opartymi o inne aspekty identyfikacyjne (tożsamość, interes, problem, potrzeby). Mimo tych różnic obie grupy społeczności najczęściej łączy to, że współwystępują w określonym środowisku lokalnym (mieście, gminie wiejskiej), które jest przestrzenią ich interakcji. Celem naszego wsparcia jest to by spotkanie różnych grup i społeczności sprzyjało wykorzystaniu ich potencjału oraz służyło wzajemnej integracji, a w konsekwencji budowało inkluzywną wspólnotę lokalną.

Wśród sprawdzonych strategii pracy środowiskowej jedną z bardziej efektywnych była kooperacja z lokalnymi instytucjami publicznymi (szkoły, biblioteki, ośrodki pomocy społecznej, ośrodki kultury) polegająca na wypracowaniu różnorodnych metod otwarcia na społeczność lokalną. Szczególne miejsce w tej grupie - ze względu na najmniejszy stopień formalizacji i biurokratyzacji - zajmują domy kultury.

Dzięki wielu projektom udało się rozwinąć kompetencje domów kultury w zakresie badania potrzeb i zasobów społeczności lokalnej, wspieranie inicjatyw obywatelskich, pracy sąsiedzkiej, tworzenia miejsc aktywności lokalnej. W naszej ocenie sytuacja dojrzała do głębszego przeorientowania metodyki pracy domów kultury. Strategicznym kierunkiem zmieniającym sposób działania domów kultury może być naszym zdaniem: ukierunkowanie na pracę z grupami wrażliwymi oparte na współtworzeniu/koprodukcji usług społecznych i publicznych. Kierunek jaki przyjęliśmy wpisuje się wprost w założenia projektu Erasmus+ „Open to your communities” i zakłada:

- skoncentrowanie się na usługach kulturalnych jako wybranej formie usług publicznych/społecznych);
- praktycznej realizacji zasady współtworzenia, zgodnie z którą (potencjalni) użytkownicy usługi nie korzystają po prostu z usługi, ale aktywnie współpracują z usługodawcą w fazach inicjowania, produkcji/obsługi, wdrażania i ewaluacji istniejących lub nowych usług publicznych/społecznych;
- opracowania metodyki pracy z grupami wrażliwymi przez domy kultury która staje się podstawą ich programowej i organizacyjnej transformacji w kierunku nowego modelu instytucji kultury – Społecznego Domu Kultury

Do realizacji zamierzonych celów wybraliśmy dom kultury, który z jednej strony deklarował gotowość zaangażowania się, z drugiej posiadał znaczące doświadczenia i potencjał do zrealizowania tak zakreślonych celów. Wybór silnej placówki wynikał z przeświadczenia, że potrzebna jest nam zarówno konkretne studium przypadku, ale także instytucja, która udźwignie działania w zakresie upowszechniania modelu. Założenie pracy z dojrzałą instytucją i kompetentnym zespołem profesjonalnym zdeterminowało wybór metodologii pracy.

Realizacja przebiegała w trzech zasadniczych etapach:

- pracowanie nad metodyką pracy grupą wrażliwą w oparciu o konkretne przykłady
Do eksperymentu wybrano uchodźców z Ukrainy. W ramach projektu rozwijano różnorodne działania i usługi wspierające tę społeczność w ramach domu kultury. Działania realizowane były w ramach utworzonego dla tego celu Polsko-Ukraińskie Centrum Wolska.;
- przetworzenie koncepcji PUCW w szerszy zamysł Mozaikę, która pracę i usługi współtworzone ze społecznością ukraińska poszerza na całość działań w obszarze wielokulturowości;
- zintegrowanie doświadczeń ze wcześniejszych etapów i opracowanie całościowej koncepcji programowania domu kultury w oparciu o pracę z grupami wrażliwymi, partycypację i koprodukcję usług kulturalnych o filozofie miejsca społecznościowego.

Całość działań w projekcie pilotowanych przez Stowarzyszenie CAL realizowana było w partnerstwie z Wolskim Centrum Kultury. WCK to jeden z największych domów kultury, obejmujący swoim zasięgiem centralną, dynamicznie rozwijającą się stuczterdziestotysięczną dzielnicę Warszawy. Ważnym wyróżnikiem WCK jest praca kulturalna i środowiskowa w oparciu o Miejsca Aktywności Lokalnej. Placówki te skupiają wokół siebie społeczność lokalną, która za ich pośrednictwem ma dostęp do zasobów Wolskiego Centrum Kultury. Idea tych miejsc pozwala społeczności lokalnej na korzystanie ze wsparcia WCK w realizacji własnych przedsięwzięć kulturalno-artystycznych. W ramach projektu postanowiliśmy wykorzystać doświadczenie MAL do pogłębienia pracy z grupami wrażliwymi i wypracowania metodyki koprodukcji usług kulturalnych i społecznych.

Nasze poszukiwania metodyczne wprost nawiązują do kluczowych wyzwań współczesnego świata, które odczuwane są nie tylko na poziomie globalnym czy krajowym, ale dotyczą codziennego życia mieszkańców społeczności lokalnych. Wśród najważniejszych zagadnień z którym musimy sobie radzić są z pewnością: narastanie nierówności społeczno-ekonomicznych oraz wielowymiarowe formy wykluczenia z rozwoju różnorodnych grup i społeczności. Przyszłościowo zaprojektowaną odpowiedzią na te wyzwania jest koncepcja rozwoju inkluzywnego, który za Programem Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP), można określić jako rozwój, który przeciwdziała dyskryminacji zapewniając wszystkim możliwość udziału w życiu społecznym i gospodarczym. Jest to rozwój, który obejmuje warstwę ludzi wykluczonych społecznie, niezależnie od płci, wieku, narodowości, orientacji seksualnej, sprawności fizycznej i sytuacji ekonomicznej. Inkluzywny typ rozwoju społeczno-gospodarczego to taki, który prowadzi pozwala ludziom społecznie wykluczonym partycypować w korzyściach wynikających ze wzrostu gospodarczego.

ROZWÓJ INKLUZYWNY JAKO WSPÓŁCZESNE WYZWANIE CYWILIZACYJNE

Pojęcie „wykluczenie społeczne” zostało użyte w latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia przez R. Lenoira, który odniósł to określenie do osób niepełnosprawnych, podejmujących próby samobójcze, osób starszych, maltretowanych dzieci, narkomanów, przestępców, samotnych rodziców i innych osób marginalizowanych oraz gospodarstw domowych z wieloma problemami. Zakres wykluczonych społecznie był poszerzany wskazuje się na stare i nowe wymiary wykluczenia społecznego. Współczesne badania wyodrębniają już kilkadziesiąt grup zagrożone wykluczeniem społecznym. Należą do nich m. in.: nisko opłacani pracownicy i ubodzy; osoby przerywające naukę w szkole; ludzie z kryminalną przeszłością; samotni rodzice; wykorzystywane dzieci, wyrastające w problemowych rodzinach; młodzież, szczególnie bez doświadczeń zawodowych, uchodźcy i imigranci; rasowe, religijne, językowe, etniczne, seksualne mniejszości; odbiorcy pomocy społecznej; inaczej ubrani i mówiący, subkultury, osoby samotne, osoby nieposługujące się internetem, wykluczeni komunikacyjnie. Wciąż odkrywamy nowe grupy i formy wykluczenia. Obserwacja zjawisk i trendów społecznych pokazuje wzrastającą różnorodność świata społecznego.

RÓŻNORODNOŚĆ I JEJ WYMIARY

Różnorodność (diversity) nie jest nowym zjawiskiem, była obecna w społeczeństwach od zawsze, co oznacza, że zawsze występowała także w społecznościach lokalnych. Ludzie różnią się od siebie, bez względu na to, jak bardzo są do siebie podobni. Termin różnorodność ma zasadniczo jedno znaczenie, ale jednocześnie wiele perspektyw. Przykładowo wpływowy wizjoner mechanizmów rozwoju Peter Drucker wskazywał, że różnorodność obejmuje wiele aspektów demograficznych i społeczno-ekonomicznych społeczeństwa, w tym starzenie się populacji, wzrost kompetencji i wiedzy pracowników, wzrost imigracji, zmieniającą się rolę kobiet

na rynku pracy, czy rosnące różnice kulturowe i rolę płci. Podobnych analiz jest współcześnie bardzo wiele, ale łączy je jedno różnorodność wskazywana jest w nich jako jedno z kilku najważniejszych wyzwań, a zarazem trendów rozwojowych świata w najbliższej przyszłości. Próbując odnieść się do tak zdiagnozowanego zjawiska można odwołać się do trzech zasadniczych jego wymiarów:

- wymiaru pierwotnego różnorodności

Są to różnice między ludźmi, z którymi człowiek się rodzi i/lub które mają duży wpływ na wczesną socjalizację i funkcjonowanie człowieka przez całe życie. Kształtują one obraz i mają znaczący wpływ na postrzeganie świata. Wymiar ten uwzględnia głównie cechy biologiczne, które zazwyczaj są widoczne. Zasadniczo są wrodzone i ludzie nie mogą ich zmienić, a ich znaczenie odczuwane jest przez całe życie. Przyjmuje się sześć podstawowych wymiarów pierwotnych różnorodności: wiek, pochodzenie etniczne, płeć (nie)pełnosprawność, rasa i orientacja seksualna.

- wymiaru wtórnego różnorodności,

Te bywają mniej widoczne lub w ogóle są niewidoczne, mogą mieć mniejsze znaczenie w życiu człowieka i można je zmienić. Należą do nich: wykształcenie, język, wygląd fizyczny, stan cywilny, styl życia, system wartości, spojrzenie na świat, nastawienie, etyka, uwzględniają psychospołeczne aspekty itd.

- wymiaru nieoczywistego lub intersekcyjnego (krzyżowanie się cech) różnorodności,

W tym przypadku chodzi o zjawisko krzyżowania się ze sobą, nakładania i zazębiania różnych cech wzmacniających dyskryminację (np. rasa, religia, migracja), a także o perspektywę zakładającą, że pewne cechy uważane dotąd za zdeterminowane biologicznie uważa się dziś za (częściowo) skonstruowane społecznie i kulturowe (np. niepełnosprawność, płeć).

W pracy środowiskowej realizowanej przez animatorów i edukatorów Stowarzyszenia CAL poszukujemy skutecznych metodyk, które uwzględniałyby z jednej strony wspierania autonomiczności i niedyskryminowania różnorodności (diversity), z drugiej sprzyjały tworzenia przestrzeni włączenia (inkluzji) i budowania zintegrowanej wspólnoty. Wychodzimy z założenia, że różnorodność jest mieszanką wielu luźnych, niepowiązanych ze sobą, niekiedy skonfliktowanych cech/czynników/składników. Inkluzja, która odnosi się do kulturowego i środowiskowego poczucia przynależności może sprawić, że poszczególne komponenty tej mieszanki zaczną się uzupełniać i dobrze ze sobą współpracować. Tak rozumianą inkluzję zdefiniować można jako stopień, w jakim ludzie/mieszkańcy czują się częścią podstawowych procesów zachodzących wewnątrz

konkretnego terytorium/grupy społecznej, w tym poprzez „wpływ na proces decyzyjny”, oraz „dostęp do informacji i zasobów”. Warunkiem tworzenia zintegrowanej społeczności (lokalnej) – nie jest tylko posiadanie różnorodnych mieszkańców, a raczej powodowanie, aby różnorodni mieszkańcy byli społecznie i podmiotowo włączeni oraz zintegrowani.

KAPITAŁ SPOŁECZNY

Poczucie włączenia, a także akceptacja w grupie wiąże się z wieloma pozytywnymi skutkami, takimi jak: zwiększona lojalność, współpraca i zaufanie. W tym procesie chodzi o dwa rodzaje więzi, czy szerzej kapitału społecznego:

- *wiązący (bonding)*

Nakierowany do wewnątrz, który pozwala na wzmacnianie wykluczonych społeczności oraz grup homogenicznych. Przypominają one więzi, istniejące w rodzinie lub innych homogenicznych grupach i wzbogacają ludzi w wartości oraz idee ważne dla małych kręgów społecznych, które zamykają się na konkurencyjne wizje ładu kulturowego.

- *pomostowy (bridging)*

Ukierunkowany są na zewnątrz łączący różnorodne grupy/cechy i pozwalają na wykorzystywanie zewnętrznych aktywów i rozprzestrzenianych informacji. Więzy te powstają w grupach heterogenicznych, łączących ludzi z różnych społecznych struktur (np. znajomych, sąsiadów).

Natomiast różnicę pomiędzy kapitałem społecznym pomostowym i wiążącym - znany badacz tego zjawiska Robert Putnam - określił w następujący sposób: *kapitał typu bonding jest dobry do „przetrwania”, ale typu bridging jest istotny dla »robienia postępu i rozwoju*. Warto podkreślić, że oba procesy odnoszą się zarówno do różnorodności jak i społecznego wykluczenia. Jednak dopiero wytworzenie **kultury inkluzywnej** sprawia, że ludzie czują się szanowani i doceniani za to, kim są jako jednostki lub grupy, a doceniona różnorodność stymuluje kreatywność. To z kolei tworzy przestrzeń do postulowanego rozwoju inkluzywnego.

INKLUZYWNA KULTURA – NOWY WYMIAR AKTYWNOŚCI SPOŁECZNO-KULTURALNEJ

Współczesne oblicze kultury i aktualny wymiar uczestnictwa w kulturze uległa szybkim zmianom dotęgotopia,

izniemalżejużwniczynnieprzypominatejjeszczesprzedparulat. Rzeczywistość kulturowa zmieniała się pod wpływem naporu różnych procesów globalnych i lokalnych oraz wskutek pojawienia się nowych mediów i technologii informatycznych. W szybkim tempie przekształcił się krajobraz kulturowy zarówno w jego warstwie zewnętrznej, jak i wewnętrznej, czego wyrazem są odmienione nie do poznania przestrzenie miast, wiosek, całych regionów, a przede wszystkim system wartości, postawy i style życia ludzi.

ODWIECZNA DEBATA - ELITARNA CZY POPULARNA

Kultura w znaczeniu najszerszym nazwa ta obejmuje to wszystko, co w zachowaniu i wyposażeniu członków społeczeństw ludzkich jest wynikiem zbiorowej działalności i uczenia się, a nie dziedziczenia biologicznego.

Do niedawna w humanistycznej refleksji nad kulturą dość wyraźnie zaznaczała się tendencja do hierarchizowania jej odmian i umacniania podziału na „wysoką” kulturę elitarną i „niską” kulturę masową. Podział ten swoimi korzeniami sięga poprzednich stuleci, kiedy to kulturę elitarną wyróżniano nie ze względu na poziom jej treści, ale na dostępność do niej przedstawicieli wysokich stanów społecznych.

Elitarność kultury nie wynika z faktu, że korzysta z niej określona klasa społeczna, elita polityczna czy finansowa. Chodzi o to, że odbiór tej kultury wymaga odpowiednich kompetencji, gdyż jej treści są zwykle trudne i to właśnie decyduje o elitarności. Kulturę wysoką wyróżnia oryginalna twórczość, uznana przez krytyków artystycznych i autorytety naukowe. Wytwory kultury wysokiej są trudno dostępne, gdyż jest ich niewiele i przez to korzystanie z nich jest kosztowne. Z kolei „kultura niska” (masowa/popularna) jest powiązana ze sferą życia codziennego ludzi, a pewnością silny jest w niej też aspekt konsumpcyjno-rozrywkowy. Generalnie jej odbiór nie wymaga specjalnego przygotowania. Warto też podkreślić, że potęgą kultury popularnej tkwi w różnorodności, dzięki której każdy może znaleźć w niej swoje miejsce.

NOWE POLA KULTURY

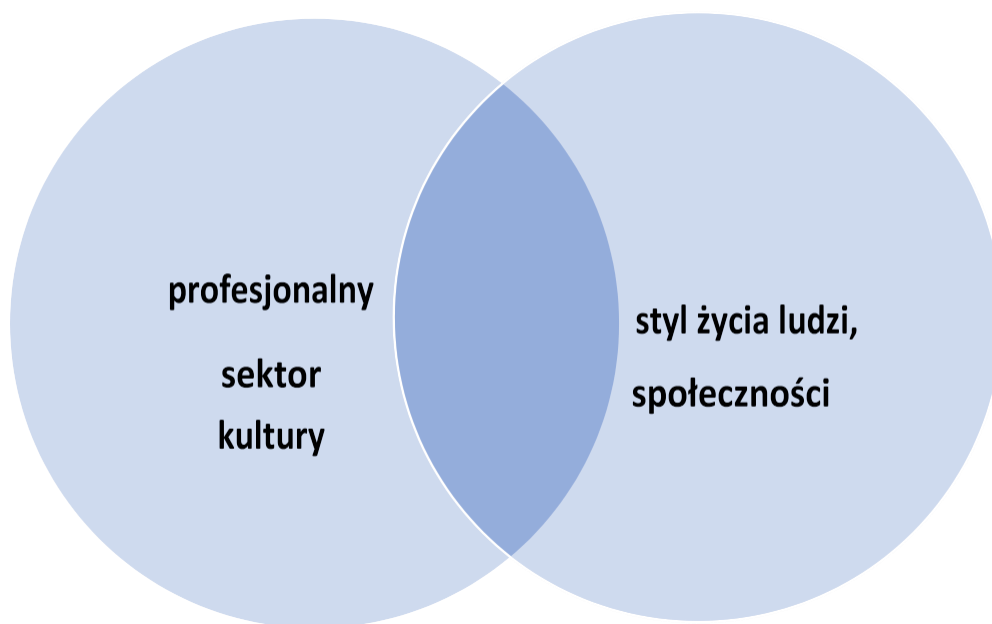
Dynamicznym zmianom w kulturze towarzyszy horyzontalne zjawisko – „poszerzenie pola kultury”. Oznaczało pojawienie się w jej obrębie tego, co funkcjonowało dotąd poza nim – zarówno aktorów, procesów, obiektów, jak i wiążących je relacji. Poszerzanie kultury może się odbywać przynajmniej na dwa sposoby:

- (a) poprzez zwiększenie zakresu zjawisk do kultury, dodawanie nowych jej przejawów, form uprawiania kultury, ale nadal widzianej jako wyodrębniony instytucjonalny sektor życia zarezerwowany dla profesjonalnych artystów, czasem amatorów, w którym większość społeczeństwa jest konsumentami dóbr kultury;
- (b) poprzez uznanie kulturowego statusu sposobów życia różnorodnych często wykluczonych

grup i społeczności, poprzez praktyki antydyskryminacyjne oraz „uwidzialnianie” i dowartościowanie tego, co zostało wypchnięte na margines przez dominującą kulturę.

AKTYWNOŚCI INSTYTUCJONALNE VS AKTYWNOŚCI NIESFORMALIZOWANE

W powszechnym odbiorze działalność kulturalna utożsamiana jest z instytucjami kultury. Patrzymy więc na nią jako na wyodrębniony sektor życia publicznego zajmujący się tworzeniem i upowszechnieniem sztuki, wspieraniem działalności artystycznej, edukacją i wychowaniem przez sztukę, stwarzaniem pola do rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego w podstawowych dziedzinach jak: teatr, film, muzyka, taniec, plastyka; rozbudzaniem i zaspokajaniem potrzeb kulturalnych, estetycznych opartych o stabilne i (powszechnie) akceptowane normy estetyczne, z uwzględnieniem podziału na kulturę wysoką i popularną, oraz z zaakcentowaniem znaczenia roli tradycji, pamięci i dziedzictwa kulturowego. Tymczasem poszerzenie pola kultury spowodowało, że duża część tej obecnie odkrywanej kultury, a więc szereg kreatywnych praktyk życia codziennego, różne formy aktywizacji mieszkańców, działania w internecie dzieje się poza instytucjami kultury. Kulturotwórczą rolę mają zarówno masowe wydarzenia społeczne, jak i kameralne debaty organizowane w świetlicach czy kawiarniach. W ostatnich latach bardzo zwiększyła się pula podmiotów aktywnie animujących kulturę. To już nie tylko instytucje publiczne, lecz także ruchy społecznościowe/ miejskie, grupy nieformalne, rady osiedli, stowarzyszenia sąsiedzkie, inicjatywy prywatne, konkretne osoby, dzięki którym lokalnie coraz więcej się dzieje. Poniższa grafika ilustruje dwa wymiary organizowania praktyk kulturalnych w poszerzonym polu kultury.

ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE PRZEJAWY KULTURY

Kultura jest często postrzegana jak góra lodowa, sącęści,któresa wyrażniewidoczne orazte ukryte pod wodą. Widzimy zewnętrzne przejawy kultury: muzyka, literatura, architektura, sztuka, rytuały, teatr, taniec. Część podwodna stanowiąca podstawę całej góry jest sferą kultury niewidocznej, która obejmuje wartości, przekonania, sposób zachowania, które wpływa na zewnętrzne przejawy kultury. W funkcjonowaniu współczesnych instytucji kultury ważna jest świadomość, że kultura to nie tylko powstawanie dzieł sztuki, ale przede wszystkim proces tworzenia wartości, norm, wzorców zachowań istotnych dla ludzi i społeczności, w której żyją. Poszukiwania metodyczne w ramach koncepcji Społeczny Dom Kultury sięgają w dużej mierze do „podwodnych wymiarów kultury”. Celem strategicznym jest inicjowanie działań służących wzmocnieniu zaangażowaniomów kultury w życie społeczności lokalnej, odkrywaniu i rozwijaniu potencjału i kapitału kulturowego jej członków oraz kulturotwórczych zasobów społeczności

USŁUGI PUBLICZNE WCHODZĄ DO KULTURY

Współcześnie w obszarze działań samorządów lokalnych kluczowym pojęciem używanym do opisu sposobu zaspokajania potrzeb mieszkańców, czy szerzej wspólnoty samorządowej są *usługi*. Są to wszelkie czynności związane z bezpośrednim lub pośrednim zaspokajaniem potrzeb ludzkich, ale nie służące bezpośrednio do produkowania przedmiotów. Wśród szerokiego zestawu *usług publicznych*, których obowiązek dostarczania ma administracja publiczna, miejsce szczególne zajmują *usługi społeczne*. Są czynności podejmowane w celu bezpośredniego zaspokajania ludzkich potrzeb i nie polegają na wytwarzaniu dóbr materialnych, służą zaspokajaniu indywidualnych potrzeb jednostek i rodzin, ale ich jakość i dostępność ma wpływ na funkcjonowanie szerszych zbiorowości i grup społecznych. Mogą być organizowane, finansowane i dostarczane zarówno przez instytucje publiczne, jak i niepubliczne; odpłatnie i nieodpłatnie. Cechą wyróżniającą usługi społeczne jest to, że ich dostarczanie wymaga włączenia cech ludzkich, np. emocji, uczuć, empatii, osobowości, doświadczenia i osobowej relacji. W kategorii usług społecznych mieszczą się między innymi usługi w zakresie: edukacji i wychowania, ochrony

zdrowia, pomocy społecznej, resocjalizacji, kultury, rekreacji i wypoczynku. Można więc przyjąć, że usługi kulturalne są częścią usług społecznych, a te z kolei należą do najszerszego pojęcia jakim są usługi publiczne.

Dwa zachodzące na siebie pola kultury – przestrzenie realizacji usług kulturalnych		
	„Podawanie kultury” – kultura w węższym rozumieniu	„Kulturotwórczość – społeczne tworzenie kultury” – szerokie ujęcie kultury
Definicja kultury	Rozwój kultury w jej węższym i instytucjonalnym rozumieniu. Jest to wyodrębniony sektor życia publicznego zajmujący się tworzeniem i upowszechnieniem sztuki, wspieraniem działalności artystycznej, edukacją	Rozwijanie kultury rozumianej szeroko jako „specyficzny sposób życia pewnej zbiorowości oraz to wszystko, co jest jego wytworem i co go określa”. Wyróżnikiem kultury jest to, jak żyją ludzie w pewnej zbiorowości.

	i wychowaniem przez sztukę, stwarzaniem pola do rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego w podstawowych dziedzinach jak: teatr, film, muzyka, taniec, plastyka; rozbudzaniem i zaspokajaniem potrzeb kulturalnych, estetycznych opartych o stabilne i (powszechnie) akceptowane normy estetyczne, z uwzględnieniem podziału na kulturę wysoką i popularną, oraz z zaakcentowaniem znaczenia roli tradycji, pamięci i dziedzictwa kulturowego.	Uwzględnia więc ona wszystko, co składa się na specyficzną egzystencję tych zbiorowości: codziennej odświętnej praktyki; wytwory ich działań; reguły, wartości i znaczenia; to, w co wierzą i to, co wiedzą; relacje, w jakie wchodzi itd. Tak rozumiana kultura może przejawiać się w działaniach artystycznych oraz różnych dziedzinach sztuki, ale może też oznaczać innego typu aktywności o charakterze ekspresji twórczej, innowacji
--	---	--

		społecznej i działań społeczno-kulturowych.
Dominujący mechanizm i sposób działania	„Od góry” Realizowanie działań i usług kulturalnych w oparciu o potrzeby mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób o talentach artystycznych	„Od dołu” Aktywowanie potencjału mieszkańców indywidualnych, grupowych i społecznościowych
Kierunek w rozwoju domu kultury	<i>DK w kulturze sektorowej szuka doskonałości, realizuje się raczej w wąskiej specjalizacji i tworzy podział na artystów i publiczność oraz na amatorów i profesjonalistów.</i>	<i>Dom kultury bliżej spraw, które ogniskują społeczną aktywność, budzą kontrowersje, są kulturą codzienności. Charakter działań responsywny, społecznie zaangażowany.</i>
Formy charakterystyczne dla danego obszaru	<ul style="list-style-type: none"> • ośrodek edukacji artystycznej, • (kształcenia talentów), • organizator sceny kulturalnej (wystawy, występy, festiwale, oprawa świąt), • centrum logistyczne godła inicjatyw innych podmiotów, • miejsca podtrzymywania lokalnych tradycji, • kino, • biblioteka, • izba historyczna, • orkiestry, chóry, zespoły muzyczne/taneczne, • galeria, • pracownie, studio nagrań 	<ul style="list-style-type: none"> • medialab, • inkubator inicjatyw, • centrum aktywności, • miejsce trzecie, • świetlica kultury, • kooperatywa twórcza, • organizacja społecznościowa, • crowdfunding, • klubokawiarnia, • hub, • partnerstwa lokalne, • regranting na działania mieszkańców w, • działania interdyscyplinarne.

METODYKA PRACY Z GRUPAMI WRAŻLIWYMI W DOMU KULTURY

Celem naszej współpracy z Wolskim Centrum Kultury w pierwszym etapie było wypracowanie podejścia do pracy z grupami wrażliwymi w instytucjach kultury. Dlatego ważne było zdefiniowanie co to jest grupa wrażliwa, jak pracuje dom kultury w tradycyjnym paradygmacie i jak to podejście się zmieni w przejściu do modelu obejmującego włączenie grup wrażliwych, koprodukcji usług z nimi w nurcie partycypacyjnym.

GRUPY WRAŻLIWE

. W wyniku debaty przyjęliśmy, że pojęcie to oznacza: grupy ludzi, którzy ze względu na czynniki zwykle od nich niezależne nie mają takich samych szans jak inne lub których specyficzne cechy lub sytuacja powodują że są mniej szczęśliwi. Przykładami mogą być osoby bezrobotne, uchodźcy i inne osoby wykluczone społecznie. Wymagają szczególnego traktowania ze względu na ich słabszą pozycję w społeczeństwie, mniejsze zasoby i możliwości. Są to migranci, którzy często są wyzyskiwani; wymagający szczególnej uwagi pracownicy młodzi i starsi, osoby z niepełnosprawnościami, kobiety w ciąży, noworodki, dzieci i osoby starsze. W dzisiejszej Europie jedną z najbardziej wrażliwych grup są dzieci, które migrowały do innego kraju.

W Polsce do tej grupy należą też cudzoziemcy często doświadczający w pracy naruszenia praw pracowniczych i dyskryminacji na rynku pracy. Obserwacje grup wrażliwych pokazują, że bardzo często jedna z grup silnie wpływa na drugą. Z niezwykłą ostrością widać to w przypadku problemów rodzin. W tej grupie w związku z trudną sytuacją rodziny, często dramatycznie pogarsza się status dzieci i młodzieży. Z kolei sytuację seniorów pogarsza dodatkowo niepełnosprawność, zaś w przypadku osób bezdomnych – brak pracy, uzależnienia i bezradność. Przynależność jednoczesna do dwóch grup wrażliwych oznacza, że jeszcze trudniej takim osobom odnaleźć się w społeczeństwie. Jednocześnie zwróciliśmy uwagę, że wrażliwość to także element funkcjonowania instytucji. To zdolność instytucji do identyfikowania, postrzegania i rozumienia sygnałów i kontekstów w interakcjach społecznych.

KOPRODUKCJA USŁUG PUBLICZNYCH

Podobnie jak w przypadku grup wrażliwych elementem pracy była refleksja nad pojęciem koprodukcji usług publicznych/społecznych. Choć nie jest to termin powszechnie znany i używany wyraża on ideę, która w tej czy innej formie jest obecna niemal w każdej wspólnotie samorządowej. O koprodukcji usług mówimy bowiem zawsze w sytuacji, gdy obywatele indywidualnie bądź grupowo angażują się w proces dostarczania usług publicznych (takich jak edukacja, kultura, opieka zdrowotna, pomoc społeczna itd.)

W istocie w wielu przypadkach taka partycypacja jest wpisana w samą istotę świadczenia usług, gdzie obydwie strony są od siebie współzależne. W idei koprodukcji chodzi jednak nie tylko o dostrzeżenie tego faktu, ale celowe projektowanie usług w kierunku maksymalnego angażowania odbiorców. Dlaczego koprodukcja jest ważna? Ponieważ przynosi wielorakie korzyści dla wszystkich zaangażowanych stron: usługodawców, usługobiorców i całej społeczności. Angażowanie odbiorców i otoczenia przynosi lepsze zaspokojenie potrzeb indywidualnych i zbiorowych, wzmocnienie więzi społecznych, spójności społecznej oraz polepszenie procesów demokratycznych.

Zwróciliśmy uwagę na cztery rodzaje działań w ramach koprodukcji:

- współzlecenie usług publicznych, które polega na angażowaniu mieszkańców w wybór usług;
- współprojektowanie usług publicznych, którego idea polega na pozyskaniu pomysłów tworzenia tych usług;
- współdostarczanie usług publicznych, czyli wspólne działania mające na celu realizację pewnych usług;
- współocena usług publicznych, czyli angażowanie mieszkańców w ocenianie usług i poziomu satysfakcji ich użytkowników.

Ważne jest tworzenie odpowiednich warunków do rozwoju koprodukcji, w postaci zachęt i możliwości do zaangażowania oraz odpowiednie nastawienie profesjonalnych usługodawców. Do rozwoju koprodukcji niezbędny jest pozytywny klimat społeczny i odpowiednie nastawienie

zarówno usługobiorców, jak i usługodawców. Dodatkową zaletą jest fakt, że wydarzenia organizowane przez samych mieszkańców niejako „same się promują” a dodatkowo mają większy walor integracyjny:

Istotnymi zasobami są **miejsca aktywności lokalnej** będące nie tylko miejscami spotkań lokalnej społeczności, ale także (a może w pierwszej kolejności) miejscami, w których mogą być świadczone usługi społeczne powstające w koprodukcji, organizowane i prowadzone w całości lub części przez mieszkańców. Procesy takie mają już miejsce, ale mogą być stymulowane w większym stopniu. Kluczowe znaczenie ma także wspieranie lokalnych stowarzyszeń, szczególnie tych mniej sformalizowanych, które mogą włączać się w koprodukcję usług, ale napotykają bariery w postaci formalności związanych z procedurami konkursowymi. Tak ujął to jeden z seniorów zaangażowany w działalność społeczną:

SETTLEMENT JAKO INSPIRACJA HISTORYCZNA

Model wsparcia uchodźców uruchamiany przez WCK jest inspirowany historycznym doświadczeniem amerykańskich i angielskich settlementów. Bodźcem rozwoju ruchu settlement w Wielkiej Brytanii, a zwłaszcza USA były masowe migracje oraz brak wypracowanych wzorców przyjmowania tak wielkich rzesz osób. Wyzwaniem było zbudowanie otwartego miejsca na gości, sąsiadów, tak by nie byli „inni” czy „gorsi” lecz „swoi” – różnorodni i interesujący.

Koncepcja settlementów może także współcześnie stanowić źródło

inspiracji dla pedagogów społecznych, animatorów, pracowników społecznych i innych osób na co dzień pracujących z migrantami. W praktyce WCK przestrzenią realizacji pracy środowiskowej są Miejsca Aktywności Lokalnej, czyli miejsca, *„które oprócz swojej codziennej działalności [...], wspierają lokalne pomysły i działania społeczne mieszkańców. MAL-e sprzyjają realizowaniu pomysłów mieszkańców, nawiązywaniu sąsiedzkich relacji oraz aktywnemu spędzaniu czasu wolnego w najbliższym otoczeniu”*

Polsko-Ukraińskie Centrum „Wolska” to jeden z MALi, który został ukierunkowany na pracę środowiskową z uchodźcami (a w przyszłości szerzej z migrantami).

TWORZENIE MIEJSCA

Ważną rolę odgrywa przestrzeń, bo to w niej „dzieje się życie”, rozstrzygają się sprawy, ujawniają się znaczenia. Ważna jest zarówno przestrzeń fizyczna jak i relacyjna. Połączenie tych dwóch aspektów tworzy Miejsce. Można powiedzieć, że miejsca odnoszą się do nas z wzajemnością. Miejsce to wszystkim przestrzeń bezpieczna i „swojska”, ale równocześnie różnorodna i pełna spotkań z ludźmi. Miejsca przebywania nie tylko się tworzy one dają do myślenia. Miejsca nas kształtują – stajemy się tacy, jak treść owych miejsc.

RELACJE ZE SPOŁECZNOŚCIĄ LOKALNĄ

W Miejscu stopniowo, małymi krokami tworzone są relacje ze społecznością lokalną. Animatorzy pomagają dostrzec, iż w obrębie kwestii lokalnych, ale nie tylko - mają wspólne sprawy i że mogą odnieść korzyść wspólnie i autonomicznie pracując nad nimi. Jest to ważny wymiar pracy środowiskowej ponieważ przynosi efekty w postaci redukcji izolacji i alienacji. Pomaganie w pracy nad owymi wspólnymi sprawami, często poprzez zawiązywanie grup zadaniowych złożonych z członków danej wrażliwej społeczności (by np. zrobić śniadanie sąsiedzkie) ośmiela do zrobienie kolejnych kroków (cykl warsztatów społecznościowych, wspólne świętowanie, mały festiwal). Problemy i potrzeby często można zaspokoić skuteczniej, jeśli zajmuje się nimi kolektywnie, niż gdyby były one rozwiązywane indywidualnie. Kiedy jedne społeczności istnieją w obrębie innych, przenikają przez siebie w skomplikowany sposób.

MOBILIZOWANIE I ORGANIZOWANIE ZASOBÓW INSTYTUCJONALNYCH

Miejsce pełni też ważną rolę mobilizowania i koordynowania zasobów instytucjonalnych. Będąc częścią instytucji kultury, która ma rozbudowane relacje z wieloma podmiotami publicznymi, społecznymi i prywatnymi może skutecznie absorbować zasoby tych organizacji. Jest bowiem sprawdzonym, a więc wiarygodnym partnerem. Nie bez znaczenia jest też fakt że instytucja kultury charakteryzuje się znaczną elastycznością i zapewnia twórcze/artystyczne otoczenie do akcji pomagania. WCK pozwala też na sprawne obsłużenie dużych projektów i daje wysokie prawdopodobieństwo sukcesu, co jest także ważne przy wyborze partnera..

BUDOWANIE SPOŁECZNOŚCI

W działaniach konstytuujących Miejsce istotną rolę odgrywa świadome tworzenie społeczności i środowiska współpracy międzyinstytucjonalnej widziane jako metoda rozwoju. Trzeci etap naszej współpracy polegał na refleksyjnym monitorowaniu działań praktycznych. W toku realizacji projektu wskazano najważniejsze aspekty procesu budowania rozwiązań.

GORĄCE RELACJE SOLIDARNOŚCIOWE (ŁĄCZĄCE WSPIERAJĄCYCH I WSPIERANYCH)

Rozumiane są jako zbiór praktyk, wyrażających gotowość (osobistą lub instytucjonalną) do ponoszenia kosztów pomocy innym. Instytucjonalna gotowość jest bardzo wyraźnie ufundowana na moralnym zaangażowaniu przedstawicieli (najczęściej liderów) danej organizacji będącej członkiem solidarnościowej sieci zbudowanej przez przedsiębiorstwo/instytucję społeczną. Działający (wspierający) i odbiorca są związani ze sobą *uczuciem* przynależności czasem też współczucia. Motywacja wspierającego jest przynajmniej częściowo *altruistyczna*. Działający jest przekonany, że jego działania są *pomaganiem* odbiorcy w jakiegoś rodzaju sytuacji niepokoju, zagrożenia. Działający postrzega zagrożenie jako problem *moralny*, mianowicie jako źródło *obligacji*, zazwyczaj również jako niesprawiedliwość dla odbiorcy. Działający wierzy, że *osobiście* jest moralnie zobowiązany do działania, ale nie jest do tego zobligowany formalnie.

CIEKAWOŚĆ ODKRYWANIE INNYCH

Wiedza o samym sobie i innych jest podstawą budowania bliskich związków. Zamykanie się na drugą osobę powoduje, że relacje stają się powierzchowne, zimne. Odkrywanie siebie daje mnóstwo korzyści. Uruchamiamy wszystkie swoje zasoby intelektualne i emocjonalne by odkryć motywacje i strategie działania innych ludzi. *Otwieramy się na siebie i stopniowo zblizamy. Proces ten jest szczególnie intensywny i ciekawy, kiedy spotykają się osoby z różnych kultur o odmiennych formach tożsamości.*

INTERES - MOŻLIWOŚĆ KORZYSTANIA Z USŁUG

Niezależnym od wartości i wzajemnej ciekawości spoiwem jest wspólny i osobisty interes członków społeczności. Dzięki byciu w Miejscu mogą mieć pracę, edukację, rozrywkę oraz różnego typu wsparcie materialne. I to wszystko w jednym miejscu bez potrzeby dodatkowych starań i konkurencji.

WEJŚCIE W ROLĘ WSPÓŁTWÓRCY, A NIE TYLKO ODBIORCY

Od początku przyjęto założenie, że przedstawiciele grup wrażliwych nie są biernymi odbiorcami pomocy. W miarę możliwości będą włączani i angażowani w działania na rzecz się, innych i społeczności lokalnej. Tego typu podejście miało przeciwdziałać bierności i apatii a przede wszystkim wzmacniać podmiotowość i sprawczość osób pozbawionych domu i ojczyzny.

PRZENIKANIE USŁUG/GRUP (MIKSOWANIE UCZESTNIKÓW GRUP)

Osoby zaangażowane podkreślają, że inspirujące dla nich jest fakt, że nie jest to społeczność jednorodna. Na przykład w Mozaice obok uchodźców z Ukrainy spotykają innych migrantów (z innych krajów), są artyści, pracownicy, wolontariusze, osoby z innych organizacji. Podobnie jest też w innych Miejscach.

ZAANGAŻOWANE OSOBY/PODMIOTY PODZIELAJĄ WARTOŚCI W CODZIENNYM ŻYCIU (PRAKTYKOWANIE WSPÓLNYCH WARTOŚCI)

Jak już wskazano powyżej istotnym spoiwem podejmowanych działań jest to, że każde z nich powinno wyrażać podobne wartości, nawet jak sposób ich ekspresji bywa bardzo odmienny.

BEZPIECZNA PRZESTRZEŃ (REDUKCJA NIEPEWNOŚCI)

Miejscem, ma być przestrzenią bezpieczna i swojską. W tym miejscu nic nam nie grozi, możemy zyskać zawsze pomoc i zrozumienie. Możemy też spróbować czegoś innego nie bojąc się, że porażka narazi nas na śmieszność lub pozbawi wsparcia. Jest o zarówno społeczne (dedykowane i ważne dla konkretnej grupy/społeczności) jak i publiczne dostępne dla innych.

WSPÓLNA PASJA I DBANIE O SIEBIE NAWZAJEM

W Miejscach mocno stawia się na możliwość robienia tego co wiąże się z pasją. Chodzi zarówno o odkrywanie nowych pasji jak i wykorzystanie już istniejących. Rzecz jasna specjalne możliwości są dla pasji artystycznych. Dbanie o siebie nawzajem to nie wymieniona w katalogu wartości niepisana zasada, ale ważna i przestrzegana.

„USŁUGI DAWANE”, A „USŁUGI TWORZONE PRZEZ SPOŁECZNOŚĆ”

Miejsca to wielowymiarowa przestrzeń tworzenia i realizowania usług społecznych. Możemy je podzielić na:

- a. „Usługi współtworzone” (tworzone lub współtworzone)

2.1.1. Wspólne granie, śpiewanie

2.1.2. Dbanie o Miejsce

2.1.3. Wspólne wyjścia

2.1.4. Zajęcia

Metodyka odkrywania zasobów jako podstawa uruchomienia tego typu usług (cierpliwość, uważność, ośmielenie)

b. Usługi dawane (nie kiedy później mogą się przekształcić we współtworzone)

Punktem wyjścia są potrzeby. Występuje podział na tych którzy dają i tych którzy biorą/dostają. W ten sposób realizowane jest:

- Informacja i poradnictwo
- Metodyka badania potrzeb i personalizacji usług
- Edukacja

c. Usługi mieszane

- Śniadania społecznościowe (inicjatywa odgórna, ale program przygotowany przez społeczność)
- Animacja – jako podstawowe podejście metodyczne

POWSTAJE MOZAIKA - NOWA FORMA ORGANIZACYJNO-PROGRAMOWA

Zainwestowano w wzmocnienie funkcji miejsca aktywności lokalnej poprzez połączenie z istniejącym wcześniej MAL-em rodzinny. W ten sposób wzmocniono kadrę PUCW, zracjonalizowano koszty i wzmocniono możliwość prowadzenia stałych działań. Powoli następuje zmiana funkcji hostelowych na miejsca dla rezydentów. Przewiduje się, że będą nimi artyści i animatorzy ze społeczności migranckiej z całej Europy. W ten sposób nastąpi poszerzenie formuły programowej z wsparcia uchodźców ukraińskich na działania o charakterze wielokulturowym. Wymaga to też zmian w sferze symbolicznej m. in nadanie nowej nazwy. Proces redefinicji odbywa się powoli z aktywnym uczestnictwem wszystkich członków społeczności.

MODEL SPOŁECZNEGO DOMU KULTURY

GŁÓWNI ODBIORCY MODELU:

- Dyrektorzy/rki, Kierownicy/czki instytucji kultury
- warto stworzyć suplement modelu skierowany do organizatorów (samorządów). Promowanie modelu na tym poziomie mogłoby skutkować np. uwzględnieniem społecznego modelu działania domu kultury w konkursach na osoby zarządzające

WARTOŚCI STOJĄCE ZA MODELEM SPOŁECZNEGO DOMU KULTURY:

- otwartość
- różnorodność
- zaufanie
- inkluzywność
- transparentność

DZIAŁANIA „OD GÓRY”

RADA PROGRAMOWA

Jednym z narzędzi partycypacji, które są stosowane w instytucjach kultury, jest powoływanie Rady Programowej. Jest to ciało składające się z przedstawicieli lokalnej społeczności (mieszkańcy, przedstawiciele lokalnych instytucji, przedstawiciele lokalnych organizacji pozarządowych), które doradza osobom zarządzającym Społecznym Domem Kultury. Dyrekcja może z nimi konsultować model działalności “od dołu” i “od góry”. Z drugiej strony Rada Programowa może sama opiniować program i ofertę instytucji i proponować zmiany. Funkcja inicjatywna jest jednak ograniczona, ponieważ to gremium nie dysponuje zazwyczaj własnym funduszem na działania czy możliwością bezpośredniego wpływu na działania Społecznego Domu Kultury. Ich uwagi mogą być uwzględnione przez osoby zarządzające instytucją, ale nie muszą. Rada Programowa jest ciałem kadencyjnym. Jej członkowie są powoływani przez Dyrektora lub wybierani w otwartym naborze na określony czas. Spotkania rady są zwoływane regularnie, choć częstotliwość nie bywa zazwyczaj duża.

Zaletą Rady Programowej - na tle innych narzędzi partycypacji opisanych w tej części - jest jej długofalowy charakter. Pracownicy instytucji kultury dysponują stałym gremium, które mogą poprosić o opinię, kiedy tego potrzebują. Nie występuje tu problem z dotarciem do odbiorców, z którym można się mierzyć podczas badania potrzeb czy konsultacji społecznych. Członkowie rady posiadają też zazwyczaj doświadczenie i wiedzę w zakresie działalności kulturalno-społecznej, dzięki czemu jakość ich porad jest wysoka a propozycje trafne. Elitarność tego grona może być też jednak wadą. Dom Kultury korzystający tylko z tego narzędzia partycypacji może zostać oskarżony przez innych mieszkańców o wsłuchiwanie się w potrzeby wąskiej społeczności. Członkowie rady są też często przedstawicielami konkretnych grup interesów (przedstawiciel wybranego

obszaru miejscowości, członek organizacji pozarządowej działającej na rzecz jednej grupy społecznej, przedstawiciel wybranego środowiska artystycznego), a obecność wykorzystują do lobbowania na rzecz swojego środowiska. Minusem funkcjonowania Rady Programowej jest ograniczona możliwość wpływu na działalność instytucji kultury - o której pisałem powyżej. Część mieszkańców nie zdaje sobie sprawy z tego. Przychodzi z konkretnymi pomysłami i szybko odkrywają, że działalność w Radzie Programowej nie daje im możliwości ich realizacji. Pojawia się wtedy zniechęcenie i powoli zaczynają wycofywać się z aktywności.

Trudności z funkcjonowaniem Rady Programowej nie powinny jednak zniechęcać osoby zarządzające Społecznym Domem Kultury do jej powoływania. Nie istnieje ogólnie narzucony model funkcjonowania tego gremium. To jaki kształt przyjmie Rada Programowa zależy od rozporządzenia przyjętego przez Dyrektora/rkę. Osoby zarządzające instytucją powinny odpowiedzieć sobie na pytanie, które z obszarów działalności Społecznego Domu Kultury chcą oddać pod większy wpływ członków rady. Skupianie się na opiniowaniu całości działalności (bez możliwości większego wpływu) jest nierealne (czasowo, kompetencyjnie, funkcjonalnie) i nieangażujące dla mieszkańców. Inicjatywą funkcję Rady Programowej można też zwiększyć za pomocą przyznania jej budżetu, który może przeznaczyć na autorskie działania realizowane wspólnie ze Społecznym Domem Kultury. Naszym warto spróbować nadać nowy kształt temu narzędziu partycypacji, więc zachęcamy do eksperymentów.

ZBIERANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW I UWZGLĘDNIANIE ICH W BIEŻĄCEJ DZIAŁALNOŚCI DOMU KULTURY

Społeczny Dom Kultury powinien nie tylko stwarzać warunki do oddolnych działań społecznych. Równie ważne jest regularne badanie potrzeb mieszkańców. Zebrane informacje Społeczny Dom Kultury wykorzystuje do rozwoju zarówno działalności "od dołu" (społecznej) jak i "od góry" (artystycznej i edukacyjnej). Badania pozwalają na bieżącą modyfikację działań, wchodzenie w nowe obszary czy lepsze dostosowanie infrastruktury instytucji do potrzeb mieszkańców. Warto, żeby w zespole Społecznego Domu Kultury była osoba, która ma doświadczenie lub wykształcenie socjologiczne, ale nie jest to konieczne. Istnieje szereg jakościowych metod badawczych, które z powodzeniem mogą zostać zaplanowane i zrealizowane przez osoby, które pierwszy raz będą zajmować się diagnozą. Na podstawie doświadczeń badania potrzeb mieszkańców realizowanych przez Wolskie Centrum Kultury powstał poradnik dotyczący planowania i realizowania diagnozy lokalnej.

ORGANIZACJA BADANIA POTRZEB MIESZKAŃCÓW

Działalność Społecznego Domu Kultury sprzyja poznawaniu potrzeb mieszkańców. Miejsca Otwarte skracają dystans między pracownikami instytucji a sąsiadami. Nawiązują się bliższe, koleżeńskie relacje, dzięki czemu mieszkańcy czują mniejszy opór przed komunikowaniem swoich potrzeb. Możliwość realizowania swoich pomysłów wzmacnia wizerunek Społecznego Domu Kultury jako instytucji wrażliwej na potrzeby mieszkańców. Same inicjatywy sąsiedzkie są ważnym przejawem zainteresowań mieszkańców, które mogą inspirować pracowników do wchodzenia w nowe obszary działalności. Pracownicy Społecznego Domu Kultury powinni też starać się zbierać potrzeby mieszkańców w bardziej usystematyzowany sposób za pomocą dedykowanych narzędzi badawczych. Takie podejście ma liczne zalety:

- Badanie pozwala nam zebrać dużą ilość wiedzy w krótkim czasie. Dzięki temu, że skupiamy się tylko na procesie poznawania potrzeb mieszkańców, to żadne istotne informacje nam nie umkną. Tego komfortu nie mamy podczas codziennej pracy. Zebranie dużej ilości wiedzy oraz poznanie perspektyw

różnych grup mieszkańców pomoże nam dostosować model działania instytucji do potrzeb społeczności

- Podczas codziennej działalności Społecznego Domu Kultury jesteśmy w stanie poznać tylko potrzeby mieszkańców, którzy już korzystają z naszej oferty. Organizując badanie możemy dotrzeć też do tych, którzy nie są związani z instytucją. Zgłębienie ich zainteresowań i potrzeb może nam pomóc w zbudowaniu nowej oferty, która przyciągnie nowe grupy odbiorców.
- Zorganizowanie badania potrzeb będzie kolejnym działaniem wzmacniającym wizerunek Społecznego Domu Kultury. W ten sposób pokazujemy odbiorcom i szerszej społeczności otwartość na współpracę. Efekty badania mogą rezonować długo po jego zakończeniu. Kiedy w głowie mieszkańców narodzi się pomysł na działanie, to w pierwszej kolejności mogą z nim przyjść do Społecznego Domu Kultury.
- Społeczny Dom Kultury stale musi poszukiwać dodatkowych źródeł finansowania, które pozwolą mu lepiej odpowiadać na potrzeby mieszkańców. Powoływanie się na wyniki diagnozy potrzeb można znacznie zwiększyć szanse na uzyskanie dofinansowania z konkursu grantowego czy zaangażowanie partnera biznesowego.

ORGANIZACJA KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Społeczny Dom Kultury powinien organizować konsultacje społeczne za każdym razem, kiedy planuje:

- zmodyfikować swój model działania (lub jego część) “od dołu” lub “od góry”
- nadać nowe funkcje lub zmienić model działania jednej z istniejących placówek, która wiąże się z modernizacją przestrzeni lub zakupieniem nowego wyposażenia
- otworzyć nową placówkę - szczególnie, jeśli będą w niej organizowane działania “od dołu”

Na początku warto zarysować różnicę pomiędzy badaniem potrzeb a konsultacjami społecznymi. Badanie potrzeb realizujemy zazwyczaj bez wstępnych założeń ze strony Społecznego Domu Kultury. Wychodzi do mieszkańców z tzw. “białą kartką” i zbieramy ich potrzeby w wybranych obszarze np. kultury, działań sąsiedzkich, jakości przestrzeni publicznej w której żyją. Na poziomie badania potrzeb sama instytucja nie proponuje konkretnych rozwiązań. W przypadku konsultacji społecznych jest inaczej. Nadajemy naszej diagnozie już jakieś konkretne ramy. Mogą być one mniej zarysowane (np. określamy ogólną funkcję naszej nowej placówki) lub przyjmując kształt bardziej konkretny (np. gotowy projekt nowego MIEJSCA dedykowanego działaniom “od dołu”). Przeprowadzenie konsultacji społecznych są też większym zobowiązaniem wobec mieszkańców, ponieważ komunikujemy chęć wprowadzenia konkretnej zmiany, do pracy nad którą zapraszamy społeczność. Społeczny Dom Kultury powinien w określonej perspektywie czasowej zrealizować swój plan uwzględniając z nim potrzeby mieszkańców. To zobowiązanie jest też uwarunkowane prawnie w konkretnych rozporządzeniach samorządu terytorialnego. Badanie potrzeb nie proponuje konkretnych zmian a uwzględnienie wniosków z diagnozy jest rozłożone w czasie. Uczestnicy badania też będą oczekiwać, że ich głosy zostaną uwzględnione, ale podczas procesu pracownicy Społecznego Domu Kultury komunikują, że nie stanie się to od razu.

Konsultacje społeczne - tak samo jak badanie potrzeb - jest działaniem budującym wizerunek Społecznego Domu Kultury jako instytucji otwartej na potrzeby społeczności. Ta forma włączenia mieszkańców we współdecydowanie jest bardziej angażująca, bo daje im określoną perspektywę realizacji ich potrzeb. Kiedy tworzymy nowe miejsce lub modernizujemy/zmieniamy funkcje już istniejącego, to dzięki konsultacjom możemy znacznie zwiększyć jego szanse na sukces. Po pierwsze, konsultacje stanowią świetną promocję. Duża część społeczności dowie się o nowej inicjatywie. Po drugie, proces włączania mieszkańców we współdecydowanie może zbudować wokół Miejsca Otwartego zaczątek społeczności - pierwszych aktywnych mieszkańców, którzy jako pierwsi będą organizować w nim swoje pomysły na działania. Budowanie oferty "od dołu" jest zazwyczaj długim procesem, ponieważ ten model działania instytucji kultury ciągle nie jest powszechnie obecny w świadomości mieszkańców. Konsultacje społeczne mogą znacznie przyspieszyć etap budowania społeczności, która będzie chętna do realizacji swoich pomysłów w domu kultury. Kolejną zaletą takiego procesu badawczego jest dostosowanie wyposażenia, oferty czy modelu działania do potrzeb okolicznych mieszkańców. Dzięki temu dom kultury lepiej wykorzysta środki finansowe (np. kupi odpowiedni sprzęt) lub zwiększy grono mieszkańców korzystających z warsztatów i wydarzeń. Konsultacje społeczne zwiększają skuteczność instytucji na wielu poziomach. Ostatnią zaletą konsultacji jest możliwość uzyskania wiedzy eksperckiej. Cechą Społecznego Domu Kultury szerokie rozumienie kultury i wchodzenie w nowe obszary działania, które do tej pory nie były realizowane w instytucjach kultury. Pracownicy śledzą nowe trendy w działaniach społecznych i włączają je do oferty instytucji, żeby odpowiedzieć na potrzeby mieszkańców. Niestety może im brakować wiedzy praktycznej i eksperckiej, która pomoże dobrze zaplanować nowy format współpracy ze społecznością np. stworzenie Jadłodzielni czy uruchomienie darmowego sklepu. Konsultacje społeczne pozwalają w sposób usystematyzowany zdobyć wiedzę o nowym trendzie od osób, które działają w tym obszarze na co dzień. Dzięki temu Społeczny Dom Kultury jest się w stanie wystrzec błędów, które mogłyby się pojawić podczas uruchamiania nowego formatu działania.

Konsultacje społeczne dotyczące utworzenia nowych Miejsc Otwartych - Klubokawiarni Sąsiedzkiej, Współdzielni, Domu Sąsiedzkiego na Obozowej

EWALUACJA DZIAŁAŃ "OD DOŁU" I "OD GÓRY" REALIZOWANYCH PRZEZ DOM KULTURY

Społeczny Dom Kultury powinien pytać się mieszkańców o zdanie nie tylko kiedy szuka nowych pomysłów na działania czy kiedy tworzy nowe miejsce dedykowane społeczności. Warto też na bieżąco przyglądać się szeroko rozumianej ofercie instytucji - zarówno tej organizowanej "od dołu" jak i "od góry". Ewaluacja - bo o niej tutaj mówimy - może być realizowana przy pomocy różnych narzędzi - ankiet-wydzieranek, ankiet internetowych czy wywiadów grupowych. Ich dobór będzie zależał od charakteru działania, jego wielkości i czasu, który będą w stanie nam poświęcić odbiorcy, żeby wyrazić swoją opinię np. podczas dużego koncertu najlepiej sprawdzą się ankiety-wydzieranki. Model działania charakterystyczny dla Społecznego Domu Kultury sprawia, że pojawiają się nam dwie grupy mieszkańców, które warto zaprosić do ewaluacji działań. Przy klasycznym stylu instytucji kultury w badaniu będą uczestniczyć konsumenci oferty kulturalnej - widzowie, którzy przyszli na spektakl czy uczestnicy warsztatów. W SDK pojawia się nowa grupa - aktywni mieszkańcy, którzy sami tworzą i organizują wydarzenia dla innych. Zauważenie jej odrębności jest ważne z dwóch powodów. Po pierwsze, są to osoby, które ze względu na swoje zaangażowanie będą gotowe poświęcić nam więcej czasu. Możemy ich zaprosić do udziału w wywiadzie grupowym, który pozwoli nam zebrać dużą ilość pogłębionych informacji (dane jakościowe). Po drugie, aktywni mieszkańcy mają większą wiedzę o działalności

Społecznego Domu Kultury niż przeciętny konsument wydarzeń artystycznych. Może zarówno opowiedzieć o swoich działaniach i innych działaniach "od dołu", które obserwuje jak i odnieść się do struktury pracy w instytucji np. współpracy z Działem Promocji, wsparciu ze strony animatora/ki. Znajomość Społecznego Domu Kultury "od wewnątrz" może sprawić, że propozycje zmian aktywnych mieszkańców będą bardziej konkretne i realne do wprowadzenia.

Ewaluacja powinna być stałym procesem, co stanowi duże wyzwanie dla instytucji kultury. Często nie starcza czasu i zasobów (ludzkich, finansowych) na cykliczne przeprowadzanie badań. Nawet jeśli uda zebrać się dane, to może zabraknąć czasu na ich przeanalizowanie czy wdrożenie zmian. Nie chcemy tutaj zniechęcić do prowadzenia realizacji, ale wskazać na ograniczenia systemowe, które mogą utrudniać Społecznemu Domu Kultury jej prowadzenie. Pomysłem na wyjście z tej sytuacji jest wybranie fragmentu działalności instytucji, który w danym momencie będzie badany. Przykładowo, w danym roku ewaluacji może być poddane jedno z Miejsc Otwartych lub jeden z formatów działania np. cykl koncertów plenerowych. Zwiększa to szanse na domknięcie całego procesu badawczego - od przeprowadzenia, przez analizę, po wdrożenie zmian. W kolejnych latach instytucja może wybierać inne obszary ewaluacji.

Zalety prowadzenia ewaluacji są różnorakie. Stosowanie technik ilościowych (np. ankieta-wydzieranka rozdawana uczestnikom dużych wydarzeń kulturalnych) pomaga zebrać dane statystyczne (profil odbiorców), które przydadzą się przy pisaniu sprawozdań. Poznanie struktury społecznej odbiorców może z kolei pomóc w planowaniu nowych formatów działania, które będą skierowane do grup społecznych, które w mniejszym stopniu korzystają z oferty Społecznego Domu Kultury. Ewaluacja - szczególnie prowadzona przy pomocy narzędzi jakościowych - umożliwia odkrycie zjawisk, które utrudniają działalność instytucji na różnych poziomach jak i wypracowanie rozwiązań, które ją usprawniają. Pracownicy instytucji mają dużą wiedzę, która pozwala im podejmować decyzje o kierunkach zmian - zarówno ekspercką jak i praktyczną. Wyniki ewaluacji pomagają im zwiększyć trafność ich wyborów, ponieważ mogą wziąć też pod uwagę perspektywę mieszkańców. Jak każde z działań badawczych przyczynia się do budowania wizerunku instytucji szeroko otwartej na potrzeby społeczności. Wbudowanie narzędzi ewaluacji w działalność Społecznego Domu Kultury pozwala utrzymać stały kontakt z mieszkańcami i co jakiś czas sprawdzać, czy kierunek rozwoju instytucji jest zgodny z ich oczekiwaniami.

DZIAŁANIA "OD DOŁU"

STWARZANIE MIESZKAŃCOM PRZESTRZENI DO REALIZACJI ICH POTRZEB

To narzędzie partycypacji przybiera różne formy. Najłatwiej opisać je na spektrum rozciągającym się pomiędzy MIEJSCEM a TEMATEM. Dom Kultury może stworzyć MIEJSCE, które jest otwarte na różnorodne działania mieszkańców - niezależnie od tematu (historia, rękodzieło, kulinaria) i formatu (warsztaty, wykład, spotkanie integracyjne). Z drugiej strony spektrum jest stwarzanie mieszkańcom przestrzeni do działania wokół jednego, wybranego TEMATU np. historia w przypadku tworzenia wystawy albo stolarstwo w przypadku prowadzenia sąsiedzkiego warsztatu. Gdzieś pomiędzy tymi dwoma podejściami są miejsca, które są bliżej związane z jednym tematem (np. historia) - ze względu na to, co jest ważne dla mieszkańców lub ze względu

przestrzeni/wyposażenia (np. system wystawienniczy) - w których realizowane są też działania o innej tematyce.

.....>

MIEJSCE	TEMAT
---------	-------

Przykłady stwarzania mieszkańcom przestrzeni do realizacji ich potrzeb w Wolskim Centrum Kultury:

Klubokawiarni Sąsiedzka (MIEJSCE)

Otwarta Kolonia (MIEJSCE)

Otwarta Kolonia zlokalizowana jest na terenie najstarszego osiedla mieszkaniowego w Warszawie, wybudowanego 120 lat temu, wg projektu Edwarda Goldberga. Jego fundatorem był Hipolit Wawelberg – bankier i filantrop.

Intencją WCK jest, aby Otwarta Kolonia była miejscem twórczych działań i spotkań mieszkańców, młodzieży oraz organizacji pozarządowych. Jest to miejsce ludzi aktywnych, otwartych i niezależnych. To przestrzeń do realizacji pomysłów przez mieszkańców i innych grup chcących dzielić się swoimi aktywnościami i zainteresowaniami. Odbywają się tu wystawy (także o historii miejsca i jego założycielach), wykłady, warsztaty i małe wydarzenia kulturalno-społeczne.

<https://wck-wola.pl/nasze-miejsca/otwarta-kolonia-wspoldzialanie/>

Wolska Mozaika (MIEJSCE Z TEMATEM)

Wolska Mozaika „wypączkowała” z Polsko Ukraińskiego Centrum Wolska, co opisujemy w innej części opracowania. Mozaika to miejsce pełne różnorodności, zajęć adresowanych do wszystkich grup wiekowych, pasjonatów. Przede wszystkim zapewnia możliwość integracji osób reprezentujących różne kraje i kultury. Organizowane są cykliczne spotkania, w których udział biorą mieszkańcy, poszukujący wspólnoty z dala od swoich ojczyzn. Znaleźli się w Polsce z różnych powodów i motywacji (niektórzy z powodu wojny, inni znaleźli tu lepszą pracę, prowadzą biznesy albo mieszkają w Warszawie na czas kontraktu), ale potrzeba dzielenia się swoją historią, kulturą, nawiązywanie więzi jest wspólna dla wszystkich. Zorganizowany był także piknik uliczny na który byli zaproszeni wszyscy mieszkańcy dzielnicy ale uatrakcyjniały go dania kuchni z wielu stron świata przygotowane przez pobliskie bary oraz sami migranci, przedstawiając kulturę innych krajów.

Współdzielnik (TEMAT)

Współdzielnik to wyjątkowe Miejsce Aktywności Lokalnej w Warszawie, gdzie bez pieniędzy można wymieniać się rzeczami i dokonywać za darmo drobnych napraw oraz brać udział w warsztatach zero waste.

Współdzielnik to unikalne miejsce, zlokalizowane w jednym z największych centrów handlowych w Warszawie. Tutaj zamiast pieniędzy walutą jest wzajemność. We Współdzielniku nie tylko możemy wymieniać się rzeczami, ale również wziąć udział w zajęciach edukacyjnych, dokonać drobnych napraw, a także stworzyć coś samemu z wydawałoby się już niepotrzebnych rzeczy.

Współdzielnik to miejsce, którego celem jest aktywizacja lokalnej społeczności wokół tematów recyklingu, ekologii i klimatu. Są to wartości bliskie Ingka Centres dlatego bardzo nas cieszy, że znalazł swój dom na terenie Wola Parku. Od dwóch lat Współdzielnik stale doskonali swoją działalność i zmienia się, aby coraz lepiej odpowiadać na potrzeby skupionej wokół niego społeczności. Współdzielnik to jedyne w Warszawie Miejsce Aktywności Lokalnej, które zajmują się w takiej skali recyklingiem, ekologią i klimatem i jednym z pierwszych takich w Polsce.

Projekt Współdzielnik powstał z inicjatywy Wolskiego Centrum Kultury i jest prowadzony we współpracy z Centrum Handlowym Wola Park w Warszawie od 2021 r.

Muzeum Szklanych Domów (TEMAT)

Muzeum Szklanych Domów w Wolskim Centrum Kultury, w budynku przy Obozowej 85, to tworzona partycypacyjnie ekspozycja o osiedlach modernistycznych TOR i BGK na Kole, oraz zbudowanym tuż po wojnie osiedlu Heleny i Szymona Syrkusow. Wystawa mieści się w zabytkowym budynku Centrum Kultury kolonii Osiedla TOR (Towarzystwa Osiedli Robotniczych) z 1935 roku, jedyne w Warszawie domu kultury mieszczącego się i działającego bez przerw od lat trzydziestych.

Wystawa pokazuje dzielnicę Koło zarówno z perspektywy idei i praktyki osiedli społecznych, przeznaczonych dla mieszkańców o niższym statusie materialnym (zwłaszcza robotników), mających dawać im równy dostęp ich mieszkańców do kultury, oświaty, przedszkoli, przychodni, zieleni oraz dużej ilości światła (stąd nazwa szklane domy), a więc do godnych warunków życia. Historia przedwojennych osiedli wpisuje się w ideę nowoczesnej niepodległej Polski, dlatego tworzona ekspozycja jest miejscem refleksji o marzeniach o nowoczesności, dobrze zaprojektowanym domu, osiedlu i mieście. Na ekspozycji znalazły się zarejestrowane i zapisane wypowiedzi mieszkańców o życiu na Kole przed wojną, podczas okupacji i tuż po wojnie. Można także obejrzeć zdjęcia, plany obrazujące marzenia o nowoczesnym osiedlu społecznym – będącym przeciwagą do przedwojennych, często warszawskich kamienic skazujących ludzi na trudne warunki mieszkaniowe, m.in. brak dostępu do wystarczającej ilości światła dziennego.

<https://wck-wola.pl/projekt/muzeum-szklanych-domow/>

Męska Szopa (TEMAT)

Nasza Męska Szopa jest inspirowana siecią Men's Shed, która powstała i funkcjonuje w Australii. Tego typu warsztaty działają z powodzeniem także w innych krajach m.in. w Wielkiej Brytanii czy Holandii. Majsterkowicze z najbliższej okolicy mogą w nich bezpłatnie korzystać z narzędzi i realizować wspólne projekty. Niech nie zwiedzie was nazwa tego miejsca. Męskie Szopy to przestrzeń dla wszystkich – płeć i wiek nie mają znaczenia. Każdy mieszkaniec może skorzystać ze specjalistycznego sprzętu stolarskiego i wykonać na miejscu to, co sobie wymarzy. Można zbudować coś od podstaw, naprawić lub przerobić gotowy sprzęt zgodnie z potrzebami. Każdy użytkownik może dostać też wsparcie wolontariuszy i wolontariuszek, którzy

pełnią dyżury w Męskiej Szopie. Nasze ekspertki i nasi eksperci doradzą oraz pomogą w obsłudze dostępnych narzędzi.

Męska Szopa to coś więcej niż przestrzeń do prac stolarskich. Mieszkańcy podczas wizyty w warsztacie mogą nawiązywać nowe relacje i integrować się. Wspólna praca zachęca do wymiany umiejętności i doświadczeń, co może zaowocować realizacją wspólnych pomysłów wpływających pozytywnie na jakość życia lokalnej społeczności. Męska Szopa pełni też rolę platformy przywracającej pamięć o robotniczej historii Woli i dziedzictwie wielopokoleniowych zakładów rzemieślniczych, które do tej pory funkcjonują na terenie naszej dzielnicy.

Ważnym celem działalności Męskiej Szopy jest aktywizacja mężczyzn, którzy przeszli na emeryturę. Kluby Seniora i Uniwersytetu Trzeciego Wieku są środowiskami silnie sfeminizowanymi, ponieważ ich oferta lepiej trafia w potrzeby kobiet. Przy współpracy z organizacjami seniorskimi z Woli mężczyźni 60+ są zapraszani do korzystania z Męskiej Szopy i dzielenia się swoimi umiejętnościami technicznymi z innymi mieszkańcami.

Choć idea Męskiej Szopy została pomyślana o starszych mężczyznach, ciekawostką jest fakt, że wśród wolontariuszy, które pełnią dyżury, silną reprezentację mają kobiety. Miejsce przyciąga mieszkańców, którzy potrzebują drobnych napraw, lubią majsterkować lub bliska jest im idea zero waste i czują potrzebę dawania nowego życia starym sprzętom.

Istnieje także możliwość bezpłatnego użyczenia przestrzeni Męskiej Szopy na potrzeby działań społecznych dla grup zorganizowanych, które zapewnią własnego eksperta w zakresie stolarstwa.

Partnerem strategicznym projektu „Męska Szopa” jest sieć szwedzkich marketów Jula.

Ogród Społeczny (TEMAT)

Ogród społeczny znajduje się na tyłach Domu Kultury przy ul. Działdowskiej 6 i kiedyś był podwórkiem, na którym parkowano samochody.

Jest to miejsce, w którym mieszkańcy dzielnicy uprawiają ekologiczne owoce i warzywa, a także upiększają ogród kwiatami. Na terenie ogrodu znajduje się szklarnia, grządki z warzywami i owocami, część kwiatowa i kompostownik. Niezwykłą atrakcją jest też piec do pizzy, zbudowany przez mieszkańców i dla mieszkańców. Latem rozstawiany jest ogromny basen, który cieszy się powodzeniem najmłodszych. Oprócz tego można tu skorzystać z Jadłodzielni i różowej skrzyneczki. Dzięki tym projektom WCK zapobiega marnotrawstwu jedzenia czy też z ubóstwu menstruacyjnemu.

Miejsce cieszy się dużym powodzeniem, w miesiącach letnich odbywają się tu zarówno zorganizowane spotkania, występy jak i nieformalne rozmowy mieszkańców przy kawie.

Klub Młodzieżowy

Klub Młodzieżowy umożliwia nastolatkom przede wszystkim dobrą przestrzeń do spotykania się, rozwijanie pasji, rozrywkę, odpoczynek. Młodzi ludzie w bezpiecznych i sprzyjających warunkach mogą tu odkrywać swój potencjał a także znaleźć azyl i spokój kiedy w ich najbliższym otoczeniu dzieje się źle.

Każda z tych przestrzeni daje mieszkańcom różne możliwości realizacji swoich potrzeb na różnych poziomach:

- **prywatne potrzeby** - charakterystyczne szczególnie dla MIEJSC. Mieszkańcy mogą do nich po prostu przyjść, usiąść i indywidualnie realizować swoje potrzeby - odpocząć, popracować czy poczytać książkę. MIEJSCA dają też możliwość spotkania się ze znajomymi czy spotkania ze współpracownikami.
- **społeczne potrzeby** - mieszkańcy mają w tych przestrzeniach sprzyjające warunki do nawiązania relacji z nowymi osobami. Pretekstem może być wspólne przebywanie w jednym miejscu czy udział w wydarzeniu sąsiedzkim. Miejsca skoncentrowane na jednym temacie dają możliwość poznania osób o podobnych zainteresowaniach np. w Męskiej Szopie osoby mogą spotkać innych pasjonatów stolarstwa
- **potrzeba rozwoju/dzielenia się** - mieszkańcy mogą tutaj realizować swoje pomysły na działania. Instytucja kultury przeznacza swoje zasoby rzeczowe, finansowe i osobowe (animator, koordynator miejsca) na rzecz oddolnych inicjatyw. Motywacje samego mieszkańca mogą być tutaj różne - od chęci rozwoju w danej dziedzinie/zdobycia nowych umiejętności, po czysto altruistyczną chęć podzielenia się swoją wiedzą/umiejętnościami z innymi. Ważne jest, że dana osoba dostaje możliwość działania (z rozbudowanym wsparciem ze strony instytucji kultury), a społeczność zyskuje możliwość wzięcia udziału w darmowym wydarzeniu sąsiedzkim.

Różne sposoby korzystania z przestrzeni sprawiają, że obniżamy próg wejścia do instytucji kultury. Realizacja prywatnych potrzeb jest dla mieszkańca bezpiecznym sposobem oswojenia się z tym miejscem, poznania zasad w nim panujących i społeczności. Wymaga najmniejszego poziomu kompetencji społecznych czy kulturowych. Z tego poziomu mieszkańcy mogą testować sobie inne rodzaje aktywności - od uczestnictwa w wydarzeniach sąsiedzkich po realizację własnych pomysłów na oddolne działania.

Oddzielnym (niezwiązanym z konkretną przestrzenią) są konkursy mikrograntowe wspierające oddolne działania mieszkańców np. w ramach Programu Domu Kultury + Inicjatywy Lokalne. W Wolskim Centrum Kultury realizowaliśmy go pod nazwą Mobilny Dom Sąsiedzki.

WSPIERANIE MIESZKAŃCÓW W ZMIANIE RZECZYWISTOŚCI POZA DOMEM KULTURY

WSPIERANIE MIESZKAŃCÓW W KORZYSTANIU Z MIEJSKICH NARZĘDZI PARTYCYPACJI

Wolskie Centrum Kultury jest instytucją otwartą na dialog z mieszkańcami.

W czerwcu 2018 roku zarząd dzielnicy przyjął strategiczny dokument Program Rozwoju Kultury dla dzielnicy do roku 2020. Jest to dokument, który był wypracowywany partycypacyjnie z udziałem najważniejszych interesariuszy z obszaru kultury. Prace nad dokumentem poprzedziła pogłębiona diagnoza oraz konsultacje społeczne.

W wolskim PRK tak zdefiniowano priorytety dzielnicy w obszarze kultury:

- rozwój nieskrępowanej twórczości i rozszerzanie oferty kulturalnej, która uwzględni wszystkie aspekty złożoności społecznej dzielnicy oraz towarzyszący temu rozwój infrastruktury kulturalnej (obejmujący istniejące lub nowo powstające miejsca kultury),
- zwiększanie i pogłębianie uczestnictwa w kulturze wszystkich mieszkańców dzielnicy, rozwijanie edukacji kulturalnej oraz wspieranie aktywności społecznej i wykorzystywanie nowych rozwiązań,
- budowanie wizerunku Woli opierającej swoją nowoczesną tożsamość o historyczne korzenie.

W dzielnicy funkcjonuje także Budżet Obywatelski oraz Inicjatywa Lokalna.

AKTYWNY UDZIAŁ W PARTNERSTWACH LOKALNYCH

WCK aktywnie uczestniczy w partnerstwach na terenie dzielnicy.

Partnerstwo „Przepis na Muranów”

Przepis na Muranów to inicjatywa sąsiedzka, integrująca mieszkańców Muranowa oraz lokalne organizacje i instytucje. Organizowane są różne działania dla lokalnej społeczności, zgodnie z pomysłami i inicjatywami zgłaszanymi. Wśród nich znajdują się:

- Smocza Parada. W 2023 r. została zorganizowana po raz pierwszy i wzięło w niej udział 300 osób. Pomysł parady nawiązuje do nazwy ulicy Smoczej znajdującej się na Muranowie. i jest przy tym niewyobrażalnie radosny i barwny. Uczestnicy parady przebrali się w stroje, maski i ozdoby nawiązujące do postaci smoków i maszerowali ul. Smoczą przy dźwiękach orkiestry.
- Dzień Sąsiada. Na podwórku przy ul. Miłej 22 co roku zbierają się sąsiedzi dla których Partnerstwo Przepis na Muranów przygotowuje wiele atrakcji. W 2023 r. dzieci miały okazję spotkać się z klaunem, były gry integracyjne i zabawy.
- Malarze podwórkowi. Po raz pierwszy członkowie Partnerstwa do akcji wkroczyli w 2018 roku, kiedy to na ścianach warszawskiego Muranowa pojawiły się rasistowskie i neonazistowskie hasła. Wówczas, tego samego dnia skrzyknęli się, chwycili za pędzle i zamalowali skandaliczne napisy. Pod warstwą farby znalazły się krzyże celtyckie z liczbami 14 i 88, symbolizującymi hasło neonazistów, oraz hasła „White Power” i „Dobry sąsiad jest rasistą”. Problem nie ograniczył się jednak do skali jednego podwórka, a hasła takie znajdowały się także na innych śmietnikach w okolicy. Grupa aktywnych mieszkańców doszła do wniosku, że aby przeciwstawić się problemowi musi działać szerzej i w akcję zamalowywania haseł nienawiści włączyć także innych. Tak powstała „Malarze Podwórkowi”, którzy pod hasłem „Stop bazgrołom” co roku organizują społeczne happeningi wycelowane przeciwko pseudo-graffiti i dewastowaniu przestrzeni publicznej. Akcja została nagrodzona nagrodą S3KTOR i zdobyła miano najlepszej warszawskiej inicjatywy organizacji pozarządowych w 2019 roku w kategorii aktywizującej. Grupa mieszkańców i mieszkanki skupiona jest wokół partnerstwa lokalnego Przepis na Muranów. W swoje działania na rzecz estetyki włączają także uczniów, bowiem zależy im na edukacji młodego pokolenia w tej kwestii.
- Gwiazdka na Muranowie. Głównym celem projektu „Gwiazdka na Muranowie” jest organizacja spotkania integracyjnego dla mieszkańców Muranowa, podczas którego zaplanowano m.in. wspólne ubieranie choinki ozdobami wykonanymi podczas wcześniejszych warsztatów, śpiewanie kolęd przy akompaniamencie akordeonu (mieszkańcy otrzymali w prezencie specjalne okolicznościowe śpiewniki z tekstami wykonywanych kolęd), gorący poczęstunek świąteczny.
<https://www.przepisnamuranow.pl/>

Partnerstwo Lokalne Ulrychów Mieszkańców

Partnerstwo Lokalne Ulrychów Mieszkańców to grupa organizacji pozarządowych, instytucji, placówek oświatowych, firm, a także mieszkanki i mieszkańcy wspólnie działających na rzecz Ulrychowa, czyli jednego z 8 rejonów Woli.

Partnerstwo na Ulrychowie powstało w maju 2019 r. z inicjatywy Urzędu Dzielnicy Wola i Stowarzyszenia BORIS.

Jego celem jest budowanie więzi między mieszkankami i mieszkańcami, łączenie lokalnej społeczności. Organizowane są Dni Sąsiada, pomoc sąsiedzka, spotkania gwiazdkowe i andrzejkowe, wspólne sadzenie roślin czy prowadzenie spacerów z przewodnikiem po terenie dzielnicy. Ważną inicjatywą partnerstwa jest utworzenie Archiwum Społecznego Ulrychowa aby ocalić pamiętki i wspomnienia obecnych i dawnych mieszkańców.

<https://um.warszawa.pl/waw/sasiedzka/partnerstwa>

WSPARCIE DZIAŁAŃ AKTYWISTYCZNYCH

Przykładem może być wsparcie zbiórki podpisów pod petycją o wpisanie fragmentu osiedla do rejestru zabytków.

OTWIERANIE SIĘ NA GRUPY WRAŻLIWE

W Wolskim Centrum Kultury znajdują swoją przestrzeń różne grupy wrażliwe. M.in. prowadzona jest stała współpraca z Wolskim Centrum Zdrowia Psychicznego. W odpowiedzi na zgłoszone potrzeby, swoją przestrzeń otrzymały także mamy najmłodszych dzieci do lat 3, które potrzebują grupy wsparcia i miejsca spotkań.

Prowadzony jest także klub młodzieżowy, umożliwiający rozwijanie pasji oraz nabywanie nowych umiejętności. Przyciągnięcie młodzieży, jako grupy szczególnie wymagającej poczucia bezpieczeństwa a jednocześnie swobodny jest dużym osiągnięciem.

OSOBY W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI

Osoby w kryzysie bezdomności korzystają z oferty Współdzielni i Jadłodzielni na ul. Działdowskiej.

OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

Przykładem otwarcia na osoby z niepełnosprawnością jest sposób zorganizowania wystawy "Światłoczuły Modernizm", w ramach której zapewnione są tłumaczenia wydarzeń na PJM a spacer i oprowadzanie po wystawie dostępne są także w asyście dla osób niepełnosprawnych ruchowo a także dla osób niewidomych i niesłyszących. Z kolei w Męskiej Szopie prowadzone są zajęcia dla osób z niepełnosprawnością intelektualną.

OSOBY WYSOKO WRAŻLIWE

Dla osób wysoko wrażliwych, udostępniane są słuchawki wygłuszające, które można bezpłatnie wypożyczyć na recepcji

WSPIERANIE UCHODźCÓW/CZYŃ Z UKRAINY

Wybuch wojny w Ukrainie spowodował niemal natychmiast napływ uchodźców do Warszawy. Samorząd lokalny Warszawy zmobilizował zasoby poszczególnych dzielnic. W ramach tej pierwszej fali powierzono Wolskiemu Centrum Kultury organizację Punktu Informacyjnego dla Mieszkańców i Uchodźców. Miało to być miejsce, które pierwszej pomocy dla ukraińskich uchodźców a także kontakt dla mieszkańców, którzy chcieliby się włączać w różne formy pomagania. Przekazano na ten cel odrębny budynek będący w zasobach lokalowych dzielnicy. Lokal był obszerny, ale nie nadawał się użytku. Wymagał błyskawicznego remontu i przystosowania do potrzeb chwili. Niezbędne działania adaptacyjne odbyły się błyskawicznie. W tym procesie przydały się wypracowane przez WCK kontakty z biznesem. Materiały budowlane i nie tylko zostały sfinansowane przez galerię handlową Wola Park. Wyposażenie dostarczyła IKEA. Obok wielkiego biznesu pomagali też mniejsi przedsiębiorcy. Firma sprzedająca lampy zaprojektowała i sfinansowała oświetlenie. Związek Parkieciarzy wykonał gruntowną renowację podłóg. Z kolei wolontariusze byli wykonawcami większości prac remontowych.

Dzięki tej mobilizacji punkt błyskawicznie zaczął działać w pierwszych wyremontowanych pomieszczeniach. W tym czasie było to miejsce, gdzie można było odpocząć, przebrać się, najeść i otrzymać informacje co dalej., Stamtąd uchodźcy byli rozsyłani do różnych miejsc w Warszawie. Zaczęto też organizować coraz poważniejsze wsparcie na miejscu. Na przykład wolontariusze będący studentami psychologii udzielali pierwszego wsparcia psychologicznego. A było ono bardzo potrzebne, bo w pierwszej fali uchodźczej docierali ludzie kompletnie zdezorientowani. Duża część pierwszy raz znalazła się zagranicą, nie znała języka. Pochodzili z Sum i Charkowa, mieli za sobą traumatyczne przeżycia związane z bombardowaniami. Zdarzały się przypadki starszych osób którzy docierali z zdekompletowanym ubiorze, nawet bez butów. Trzeb. Było reagować natychmiast i niezwykle elastycznie.

Uchodźczynie (ponieważ były to głównie kobiety) w realistyczny sposób mówiły o swoich potrzebach – wyraźnie było widać trzy aspekty wysuwające się jednoznacznie na pierwszy plan: nauka języka polskiego, znalezienie pracy oraz wyżywienie. Wyobrażenia dotyczące kierunków wsparcia tam gdzie jest to kluczowe (nauka języka polskiego, znalezienie pracy) pokrywały się z oczekiwaniami uchodźców. Gdy poproszono o wskazanie trzech najważniejszych potrzeb uchodźcy niemalże jednogłośnie przyznali, że konieczne jest wsparcie w znalezieniu pracy. Porównując perspektywę polską i ukraińską widoczne było niedocenienie chęci uchodźców do uzyskania samodzielności, w jak najkrótszym czasie, do czego niezbędne jest znalezienie pracy i przynajmniej podstawowa znajomość języka polskiego.

Dlatego od początku starano się uwzględnić potrzebę zatrudnienia. Początkowo rozważano stworzenie podmiotu ekonomii społecznej (kawiarenka), który by był działaniem społecznym i ekonomicznym. Jednak wytworzenie w krótkim czasie tego typu podmiotu okazało się niewykonalne. Rozwiązanie przyszło z innej strony. Wolskie Centrum Kultury bierze udział w programie zatrudnienia interwencyjnego uchodźców z Ukrainy "Cash for Work". Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej (PCPM) zatrudniło w WCK siedem osób do pracy animacyjnej i prac gospodarczych. Celem programu jest dostarczenie zatrudnionym uchodźcom źródła dochodu, zmniejszenie ich uzależnienia od pomocy humanitarnej i umożliwienie samodzielnego

wynajmu mieszkania. Fundacja realizuje program w oparciu o wytyczne ONZ, a w szczególności United Nations Development Programme – UNDP. Projekt Cash for Work jest realizowany przez Fundację Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej (PCPM) we współpracy z amerykańską organizacją International Rescue Committee (IRC), która w całości finansuje projekt. Obok tego Wolskie Centrum Kultury we współpracy ze swoimi partnerami wspiera inne działania na rzecz: zatrudniania uchodźców, zmiany/podnoszenia kwalifikacji wśród uchodźców.

W ramach Polsko Ukraińskiego Centrum Wolska odbywało się szereg inicjatyw wspierających społeczność Ukraińską. Były to m.in. warsztaty animacyjne i kreatywne z dziećmi i całymi rodzinami; np. warsztaty i akcja z okazji dnia Niepodległości Ukrainy, podczas której mieszkańcy Woli pisali życzenia dla mieszkańców Ukrainy. Zorganizowano zajęcia kreatywne i artystyczne dla dzieci i dorosłych przy współpracy z Towarzystwem Zachęty Sztuk Pięknych „Słoń na Woli”, warsztaty ceramiczne, śniadanie sąsiedzkie „Ukraińska ucza smaków i doznań”, zajęcia z języka polskiego i wiele innych.

UDOSTĘPNIANIE ZASOBÓW DOMÓW KULTURY ZORGANIZOWANYM GRUPOM MIESZKAŃCÓW

Klubokawiarnia Sąsiedzka to miejsce, w którym mieszkańcy mogą RAZEM miło i twórczo spędzać czas, być ze sobą. W Klubokawiarni Sąsiedzkiej można umówić się z sąsiadem i skorzystać z dostępnych kaw i herbat przyniesionych przez innych mieszkańców, wziąć udział w warsztatach kulinarnych. Miejsce zostało urządzone profesjonalnie i z dbałością o szczegóły wystroju, jest ciepłe, pełne roślin, są dostępne gry planszowe i książki. To wszystko sprawia, że można się poczuć swobodnie jak w domu.

W WCK prowadzone są także zajęcia z gier planszowych (w Wolskiej Mozaice), co wynikało z oddolnych potrzeb mieszkańców. Inicjatywa spotkała się z przychylnością WCK, dzięki czemu łądzi ludzie otrzymali dostęp do przestrzeni i gier.

EKSPERCKIE WSPARCIE INNYCH INSTYTUCJI W PLANOWANIU/REALIZOWANIU DZIAŁAŃ “OD DOŁU” CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA SPOŁECZNEGO DOMU KULTURY

Wolskie Centrum Kultury między innymi poprzez udział w projekcie „Open communities”, współtworzy założenia Społecznego Domu Kultury i aktywnie uczestniczy w promowaniu i upowszechnianiu tej idei wśród innych instytucji i domów kultury. WCK prowadzi działania zakrojone na szeroką skalę zarówno prowadząc bogatą ofertę zajęć edukacyjnych i artystycznych, aktywności i eventów kulturalnych jak i spełniając oddolne potrzeby i oczekiwania mieszkańców, także spoza obszaru tzw. Kultury wysokiej. Dzięki temu staje się wzorem i inspiracją dla wielu środowisk i animatorów kultury.

3.10 Różnorodne narzędzia dzielenia się doświadczeniem:

- Przyjmowanie wizyt studyjnych z kraju i zagranicy

- Udział w ogólnopolskich konferencjach
 - Bezpośrednie wsparcie instytucji kultury/samorządu we wdrażaniu nowych narzędzi partycypacji